

АРХІТЕКТУРА ЕКОПОСЕЛЕНЬ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ОСНОВ СВІТОБАЧЕННЯ

Р. Кюнцлі, к. філол. н.

ORCID ID: 0000-0001-5234-4903

А. Степанюк, к. арх.

ORCID ID: 0000-0001-5030-5724

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2019.20.070>

Кюнцлі Р., Степанюк А. Архітектура екопоселень як відображення основ світобачення

Модні тенденції до створення екопоселень та «демонстрування їх значущості» поволі нівелюють справжнє призначення екопоселень, їх роль у збереженні природного середовища та людини як його частини. Окрім важливих факторів, які роблять поселення екологічним (екологічно чисті будівельні матеріали, природне середовище, використання альтернативних джерел енергії, безвідходне виробництво), є ще один фактор – збереження людини як частинки природи через її мислення, спосіб життя, творчу працю.

Доведено: вищим шаблоном гармонії людини і природи є створення антропогенного середовища за зразком природного. Таке середовище змогли створити мислителі ХХ століття Рудольф Штайнер, Мірра Альфасса, Оберто Айрауді, які, попри різні вірування та культури, створили міцний стрижень, що гуртує навколо себе послідовників екологічного способу життя. Цим стрижнем стала філософія – теоретичний світогляд, вчення, яке прагне обґрунтувати невід’ємність людини і природи, їх взаємозалежність, взаємозмінність.

Духовна деградація людини, згортання її деміургічних можливостей призводять до змін пріоритетів. Добровільна ізоляція людини від природи забрала від неї істинне розуміння двох дуальних начал добра і зла. При несприйнятті сьогодення та неможливості боротьби людина замикається у своєму «я», або переорієнтовується на «життя без рішень», подавляючи свою істинну сутність.

Повернення людини до екопоселень – це спроба повернутися у світ, який був втрачений внаслідок онтологічного розриву. Архітектори екобудівель своєю філософією старалися заперечити одвічну догму, що філософія може розвиватися лише двома шляхами: перший – від речей до ідей; другий – від ідей до речей. Вони вважали, що обидві теорії повинні бути удосконалені і підтверджувати одна одну.

Екоархітектура втілює ідеї та філософію гармонії з природою та собою. На відміну від своїх попередніх аналогів: втілення сили і величі держави – ампір, уособлення єдності землі та неба – готика, життєлюбства та оптимізму – бароко тощо, – екологічна архітектура є новим явищем, вперше одним з основних і фундаментальних аспектів людського існування. Екоархітектура – не універсальна, вона не намагається стати альтернативою модерної, вона демонструє понятійний зсув у нашому розумінні архітектури.

Ключові слова: архітектура, світогляд, екопоселення, гармонія.

Kiuntsli R., Stepaniuk A. Architecture of eco settlements as reflection of worldview

The trend towards increasing the number of eco-settlements and demonstration of their importance often diverts attention from their true purpose.

After all, their main role is the preservation of natural environment and man as part of it. In addition to the important factors that make a settlement environmentally friendly (environmentally friendly building materials, the natural environment, the use of alternative energy sources, waste-free production), there is another factor - the preservation of man as a part of nature through his thinking, way of life, creative work.

It was proved that the highest level of harmony between man and nature was the creation of anthropogenic environment modeled after nature itself. Such environment was created by thinkers of the twentieth century Rudolf Steiner, Mirra Alfassa, Obert Araudi. These thinkers, despite their different beliefs and cultures, have created a solid foundation attracting other environmentalists. The core of their philosophy is a theoretical worldview, a teaching that seeks to substantiate the indispensability of man and nature, their interdependence, interchangeability.

A change in man's moral landmarks often curtails his demiurgical capabilities and leads to change in priorities. The isolation of man from nature takes away from him a true understanding of the two dual principles of good and evil.

The return of humans to eco-settlements is an attempt to return to the world lost through the ontological gap. The architects of eco-buildings, through their philosophy, sought to deny the old dogma that philosophy can develop in only two ways: from things to ideas and from ideas to things.

They believed that both theories should be refined and validated.

Eco-architecture embodies ideas and philosophy of harmony with nature and itself. Unlike its previous counterparts (the embodiment of the power and grandeur of the state in the empire, the embodiment of the unity of the earth and the sky in

the Gothic, love for life and optimism in the Baroque, etc.) ecological architecture is a new phenomenon, one of the basic and fundamental aspects of human existence. Eco-architecture is not universal, it is not trying to become an alternative to modernity. It demonstrates a conceptual shift in our understanding of architecture.

Key words: architecture, eco-settlements, harmony, worldview.

Постановка проблеми. Філософські пошуки ХХ століття Рудольфа Штайнера, Мірри Альфасси, Оберто Айрауді – виклик суспільству, оскільки ці мислителі на прикладі створеної ними архітектури запропонували світові альтернативний цивілізований спосіб життя, який ґрунтується на гармонії з природою, Всесвітом і собою. Філософські пошуки, що виникли як контраргумент меркантильному суспільству, створили оригінальне мистецтво архітектури, де через об'єм, симетрію, колір, матеріали розкрито нове явище або повернуто дуже старе: асимільовані духовний світ людини і космічний простір. Екологічна архітектура з її гармонійною досконалістю здатна сьогодні протистояти архітектурі урбанізованого світу, що уособлює прагматизм та депресію сучасної людини.

Постановка завдання. Наше завдання – аналіз світоглядного підґрунтя утворення екопоселень та вираження його ідеологічних домінант через об'ємно-просторові та планувальні рішення будівель і споруд, які стали візуалізацією світогляду, що обґрунтовує альтернативний спосіб життя, де превалює гармонія людини з природою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання архітектурної спадщини, що ґрунтується на світоглядних засадах, вивчали А. Б. Беломесяцев [12], В. С. Горюнова і В. П. Поршнева [14], М. П. Тубли [23], А. Соколова [9], Т. В. Адорно [7], А. П. Мардер [16], А. О. Пучков [18; 19], А. С. Канарский [15], А. Г. Раппопорт і Г. Ю. Сомов [20], М. Хайдеггер [23]. Проте досліджень стосовно впливу світогляду на формування архітектури екопоселень – немає.

Виклад основного матеріалу. Сучасні екопоселення виникають як пошук альтернативи у житті – стресова робота, надмірне споживання їжі, норми, правила та обмеження, які вимагає цивілізоване суспільство, забирають внутрішню свободу людини, змушують жити у певних рамках. Таке життя стає все більш неприйнятним для людей, які не хочуть бути в постійному полі зору суспільства, які хочуть прожити своє життя за власними критеріями, можливо, такими, що не вписуються у норми суспільства (хіпі, вегани, аміші тощо), але є прийнятними для індивіда. Такі

люди шукають інших способів життя, і одним із таких способів є відокремлене поселення з однодумцями.

Термін «екосело» вперше ввів грузинський професор Інституту технології Джордж Г. Рамсі 1979 року на Першій Всесвітній енергетичній конференції Асоціації інженерів-енергетиків, і стосувався він проблеми «Застосування пасивної енергії для побудови середовища» (*Passive energy applications for the built environment*) [6].

Історія екопоселень починається з релігійних громад, які бачили збереження своєї віри через відособлені поселення, відмову від благ цивілізації, гармонію з природою та Богом. Серед них, скажімо, старообрядці Росії, які втекли від цивілізації в тайгу і вважають, що ручна праця, міра в усьому – це спосіб зберегти себе як таких; аміші, погляди яких передбачали консервативний спосіб життя, що зберегло протягом століть їх первісний побут та ізолювало їхні громади від впливу цивілізаційних змін.

Ще одна спроба екопоселень належить представникам субкультури – хіпі. Субкультура виникла як протест проти будь-якого контролю: державного, релігійного тощо. Хіпі спробували безліч способів життя та альтернативних видів бізнесу, зокрема комуни, спільні підприємства, холистичну медицину та здорову їжу. Вони звернули увагу на навколишнє середовище, щоб підкреслити відповідальність кожної людини перед планетою та майбутніми поколіннями. Переконання, які випливають з філософії хіпі, – віра в Землю, рух зелених у політичній діяльності, а також шаманізм і вегетаріанство.

Окрім прагнення цих спільнот до формування свого індивідуального простору, їх об'єднував один значущий фактор – пошук гармонії з природою, екологія.

Екопоселення можна розглядати як цілісні утворення, що опираються, за Каспером [5], на «триногий стіл», на якому балансують практичні зусилля, спрямовані на створення соціального та особистого простору і екологічного здорового способу життя.

Сюди можна віднести такі поселення, як селищний кооператив *Sieben Linden* у Альтмарк у Саксонії-Анхальт (Sachsen-Anhalt), лабораторію екосела *Vallede Sensaciones*, що розташоване в Іспанії в горах Андалусії, екопоселення в замку

Тондорфа, на північному краю лісу Тюрингії між європейською столицею культури Веймаром та столицею Тюрингського міста Ерфурт, Французьке співтовариство *La Borie Noble*, недалеко від Лодева, екосело Матавенерго (1000 м над рівнем моря в горах Ель-Біерсо), на північному заході Іспанії, у провінції Леон, чи «Місто Сонця» в Латвії тощо. Усі ці поселення підходять під визначення та вимоги до екопоселень *Debbie Van Schyndel Kasper*.

Проте окрему групу екопоселень утворюють поселення, основою яких є не «триногий стіл», а наріжний камінь філософії, який покладено в основу нового мистецтва архітектури, що репрезентує екоспільноту не тільки з позиції світоглядних особливостей, а й з точки зору реалізації цих особливостей в архітектурних деталях та образах.

У 1995 році після оприлюднення дослідження Роберта та Діани Гільман про зародження екопоселень під назвою «Екосела та сталі спільноти» для Gaia Trust (1991) [13] було утворено Глобальну мережу екопоселень (GEN) – підсумок пройденого шляху і спроба намалювати, намалювати чи, можливо, взяти під контроль неординарне явище, яке зародилось у другій половині ХХ століття як серйозний протест проти розвитку світових тенденцій. Адже, самі не усвідомлюючи, новоутворені екообщини здебільшого пропагували відмінне світобачення, відмінний спосіб життя. Як альтернатива загостренню стосунків між державами, релігійними конфліктами тощо виникає ідея єдиного духовного організму, де кожна релігія відіграє роль певного життєво необхідного органу.

Одним з органів цього організму стало антропософське вчення Штайнера, втілене у сільському господарстві, мистецтві, педагогіці, філософії, архітектурі та способі життя. Р. Штайнер написав низку лекцій про біодинамічне рільництво, де розглядав фермерське господарство як безвідходне, самозабезпечувальне виробництво, біоритми якого (посіви, поливи, збір урожаю) базуються на ритмах Місяця й Землі. Антропософські поселення ґрунтувалися на міцному філософському фундаменті, в основі якого гармонія, саморозвиток, духовне пізнання через мислення.

Найвищим щаблем філософії Р. Штайнера було створення візуального образу Всесвіту (Гетеанума), біонічні форми якого є матеріалізацією антропософського вчення філософа.

Дослідник Гетеанума Адамс Девід [1] писав, що центральною динамікою будівлі були пе-

ретини двох куполів різного розміру, призначені для вираження об'єднання духу і матерії у функціях сцени і аудиторії. Контраст між двома куполоподібними просторами детально підтримувався в інтер'єрі будівлі.

Божевенність досконалого творіння Р. Штайнер бачить у природному – гармонії, пластичності, пастелях. Він «використовував формальний принцип метаморфози в абстрактних формах орнаменталізації будівлі і наземного плану» [1].

Щоб адаптувати конструкцію будівлі до навколишнього середовища, архітектор нижню частину робить з бетону, щоб будівля ніби виростала з камінного ландшафту і вливалася в акорди навколишніх скель. Органічною архітектурою Гетеанума Р. Штайнер виразив художньо-образне бачення мистецької ідеї архітектора, мовою архітектурної форми передав ідею антропософії.

Архітектура Р. Штайнера не викликає агресії, депресії та навіть радості, натомість сприяє зосередженню, спокою, роздумам. Як засвідчив час, ця архітектура була потрібною: «У двадцятому столітті ідеї антропософського вчення втілювалися в будівництві селищ і громадських центрів, житлових будинків, шкіл і лікарень, інститутів і бібліотек, органічні архітектурні форми яких особливо благотворно впливають на фізичний, психологічний та емоційний стан людей [9].

Архітектура Р. Штайнера – це унікальний синтез науки, релігії, мистецтва. Вона отримала своє реальне застосування як лікувальне мистецтво; а виражені за допомогою бетону постулати антропософського вчення роками слугують джерелом творчості, пізнання і захоплення.

Світоглядні основи знайшли своє матеріальне вираження і в архітектурі храму Матримандір в Ауровілі. У 60-70-х роках ХХ століття було закладено екологічне та духовне поселення Ауровіль («Місто на Світанку»). Зараз це експериментальне місто-громада в Індії. Духовним лідером поселення була Мірра Альфасса, філософія якої не належала ні Сходу, ні Заходу [21]. Філософію інтегральної еволюції духу і матерії, яку започаткував Шрі Ауробіндо, Мірра Альфасса продовжувала і втілювала у правилах проживання у місті Ауровіль (вегетаріанство, йога, медитація, використання природних матеріалів у будівництві та екоматеріалів у побуті). Мірра Альфасса залишила і архітектуру, яка представляє філософську концепцію «інтегральної веданти». Матримандір був збудований французьким архітектором Роже Анже за планами та під наглядом Мірри Альфасси (рис. 1).

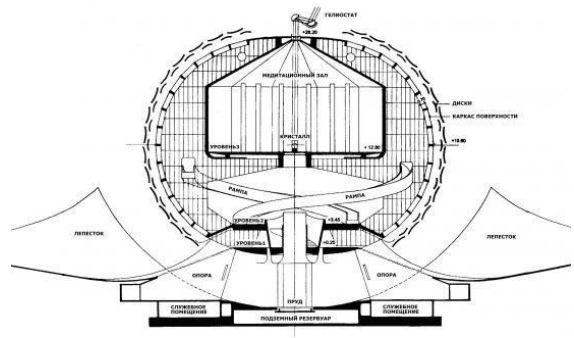

Рис. 1. Початкова ідея Матрімандіра. Матрімандір у вертикальному розрізі [10]

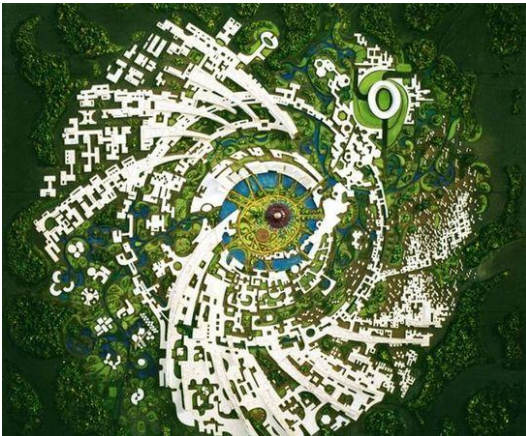

Рис. 2. Ауровіль. Фото з космосу [11]

Рис. 3. Житловий будинок в Ауровілі [8]

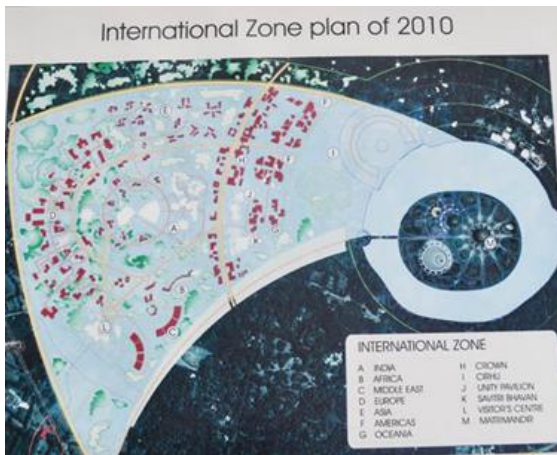

Рис. 4. План міста [8]

Рис. 5. Матрімандір (храм Матері) [8]

Будівля мала об'єднати три образи: первозданне «яйце» Брахмана, золоте супраментальне сонце і лотос у повному своєму цвітінні [10].

Філософська концепція міста втілена не тільки у храмі, а й у плануванні та забудові міста. Місто було створене на пустинному місці, де переважали ґрунти червоної глини. Ауровіль – це поселення в лісі, якщо подивитися на карту – від

центра міста у вигляді пелюстків розходяться дороги колом у радіусі близько п'яти кілометрів. Саме місто розміщено на площі близько двадцяти квадратних кілометрів. У центрі міста розташовані його серце – Матрімандір і величезний баньян (приміщення для медитації). У місті висаджено близько двох мільйонів дерев. Будівлі не вище трьох поверхів ховаються у високих деревах.

Звичайний міський пейзаж тут практично відсутній [8] (рис. 2-5).

Для того щоб зрозуміти архітектуру Ауровілю, потрібно перенести на власний спосіб життя цю іншу форму життя громади і її стиль, погодитися на пошуки і шукати разом з її мешканцями. Наше прийняття або відхилення присутньої тут духовної аури впливає на наше сприйняття архітектури. Не слід забувати, що Ауровіль – штучно створене місто, яке позбавлене багатьох сучасних благ. Проживання в місті більше ніж 2000 тисяч людей свідчить про присутні тут ціннісні духовні фактори. Адже, на відміну від Сонгдо – першого в світі «розумного міста» у Південній Кореї, яке поступово перетворюється у місто-привид, місто Ауровіль існує і розвивається з 1968 року.

До незвичних екопоселень можна віднести і Даманхур. Це духовна спільнота, що поселилася в північній Італії поблизу Турина, заснована 1975 року Оберто Айрауди. Даманхур – унікальне мистецьке творіння. Незвичайний храм своїми розписами розкаже про божественну природу людини. Вітражі, колони і скульптури створені із

застосуванням давніх технік, які практично не використовують у наш час. «Храм людства» був створений вручну, має п'ять рівнів, зали з'єднані сотнями метрів переходів (рис. 6).

Загальна площа грандіозного храмового комплексу становить близько 6 тис.м³. Його висоту можна зіставити з висотою сучасного 11-поверхового будинку [17].

Життєвий цикл, що закладений в основу життя Даманхуру, – творчий. Через мистецтво громадяни Даманхуру вивчають свій творчий потенціал, а заодно творять спільне духовне полотно, яке є відображенням їх світобачення. Даманхур є прикладом колективної праці, архітектурним та мистецьким шедевром людства, що досягає гармонії через розкриття себе у творчості та у співпраці з природою.

Філософія даманхуріан стверджує, що найціннішими творами мистецтва є те, що ми створюємо в собі через досвід, який допомагає нам стати більш зрілими, обізнаними та творчими. «Виготовлення мистецтва» – це концепція, яка пронизує всі аспекти життя.

Рис. 6. Підземні храми Даманхур [17]

Священне Мистецтво веде до контакту з божественним, що перебуває в межах себе і за його межами, згідно з канонами Даманхурійського мистецтва [2].

Оберто Айроді заснував «Медитаційну школу» 1975 року, яка базується на різних езотеричних ученнях. З дитинства сам Айроді займався магією та алхімією. У 1978 році він і група близько 20 людей, у режимі суворої секретності, почали будівництво «Храму людства». Айроді був сильним лідером Даманхур, контролюючи всю організацію громади та всі рішення. Сьогодні «Храм людства» є національним надбанням і відкритий для громадськості. Крім чудового храмового комплексу, комуна має розвинену надземну інфраструктуру. Тут є своє фермерське господарство, магазини, школи і навіть університет. Цікаво, що з кожним роком кількість охочих приєднатися до незвичайної італійської комуни поступово зростає. Кількість жителів зросла до близько 1000 жителів.

Мешканці Даманхура їдять біологічно чисті харчі і на 50% забезпечують себе продуктами харчування. Для водопостачання є власні джерела та свердловини. Крім того, всі будинки збирають дощову воду. Енергопостачання забезпечено на 35%, власним виробництвом сонячної енергії – на 70%. Мешканці Даманхура працюють у власних компаніях та кооперативах. Даманхур має власну конституцію та валюту. Люди тут живуть у спільних апартаментах від 20 до 30 осіб залежно від їхніх інтересів. Наприклад, є спільнота «Прімастелла», яка керує сільським господарством. «Мангела» – відповідає за галузь стійкої енергетики [3].

Основна ідея Даманхура – реалізувати себе через твори мистецтва. Жити з мистецьким духом означає додати значення повсякденному життю, через мистецтво розвивати інтуїцію, щоб зробити життя шедевром [4].

Висновки. Духовна деградація людини, згортання її деміургічних можливостей призводить до змін пріоритетів. Добровільна ізоляція людини від природи забрала від неї істинне розуміння двох дуальних начал добра і зла. При несприйнятті сьогодення та неможливості боротьби людина замикається у своєму «я» або переорієнтовується на «життя без рішень», подавляючи свою істинну сутність.

Повернення людини до екопоселень – це спроба повернутися у світ, який був втрачений внаслідок онтологічного розриву. Архітектори

екобудівель своєю філософією старалися заперечити одвічну догму, що філософія може розвиватися лише двома шляхами: перший — від речей до ідей; другий — від ідей до речей. Вони вважали, що обидві теорії повинні бути удосконалені і підтверджувати одна одну.

Екоархітектура втілює ідеї та філософію гармонії з природою та собою. На відміну від своїх попередніх аналогів, втілення сили і величі держави – ампір, уособлення єдності землі та неба – готика, життєлюбства та оптимізму – бароко тощо, – екологічна архітектура є новим явищем, вперше одним з основних і фундаментальних аспектів людського існування. Екоархітектура – не універсальна, вона не намагається стати альтернативою модерної, вона демонструє понятійний зсув у нашому розумінні архітектури.

Бібліографічний список

1. Adams David Abstract for Rudolf Steiner's First Goetheanum asan Illustration of Organic Functionalism *Journal of the Society of Architectural Historians* 51,2 (June 1992). P.182-204.
2. Damanhur Philosophy. URL: <http://www.damanhur.org/en/art-and-creativity/philosophy> (accessed: 23.02.2019).
3. Damanhur. URL: <https://wiki.yogavidya.de/Damanhur> (accessed: 21.02.2019).
4. Damanhur. Artand Creativity. URL: <http://www.damanhur.org/en/art-and-creativity> (accessed: 22.03.2019).
5. Debbie Van Schyndel Kasper Redefining Community in the Ecovillage *Human Ecology Review*, Vol. 15, No. 1, 2008 Society for Human Ecology Ст. 13 (12-24). URL: <http://www.humanecologyreview.org/pastissues/her151/kasper.pdf> (accessed: 22.01.2019).
6. Ramsey George H., Passive energy applications for the built environment. URL: http://www.villagehabitat.com/resources/papers/passive_energy.pdf (accessed: 03.01.2019).
7. Адорно Т. В. Эстетическая теория. Москва, 2001.
8. Алексеенко Александр. Ауровиль – город будущего или куда приводят мечты? URL: <https://life-with-dream.org/aurovil-gorod-budushhego-ili-kuda-privodyat-mechty/> (accessed: 03.02.2019).
9. Архитектура и антропософия /сост. и отв. ред. Анна Соколина. Москва: «Издательство КМК», 2001. 268 с.
10. Архитектурная концепция Матримандира. Ауровиль. URL: <http://auroville.ru/discover/structure/matrimandir/33-arkhitekturnaya-kontseptsiya-matrimandira> (accessed: 02.02.2019).
11. Ауровиль: самый странный город на земле. *Жизнь планеты* National Geographic Россия. 11 февраля 2016. URL: <http://www.nat-geo.ru/planet/844502-aurovil-samyu-strannyy-gorod-na-zemle/> (accessed: 02.02.2019).
12. Беломесяцев А. Б. Філософські основи архітектури / Інститут проблем сучасного мистецтва

Академії мистецтв України. Київ: ПСМ АМУ, 2005. 488 с.

13. Гилман Роберт. Эко-деревни и устойчивые поселения / пер. с англ. Москва, 2000. URL: <http://www.seu.ru/csi/lib/books/ecoderevni/index.htm> (accessed: 02.02.2019).

14. Горюнова В. С., Поршнева В. П. «Говорящая архитектура» Рудольфа Штайнера. *Архитектура мира. Материалы конф. «Проблемы истории архитектуры»*. Москва: ВНИИТАГ, 1992. С. 139–144.

15. Канарский А. С. Диалектика эстетического процесса: Диалектика эстетического как теория чувственного познания. Киев, 1979.

16. Мардер А. П. Эстетика архитектуры: Теоретические проблемы архитектурного творчества. Москва, 1988.

17. Підземні храми Даманхур. *Livejournal*: інтернет-журнал. URL: <https://masterok.livejournal.com/2976898.html> (accessed: 02.02.2019).

18. Пучков А. А. Архитектуроведение и культурология: избранные статьи. Киев, 2005.

19. Пучков А.А. Поэтика античной архитектуры. Киев, 2008.

20. Раппопорт А. Г., Сомов Г. Ю. Форма в архитектуре. Проблемы теории и методологии. Москва, 1991.

21. Сатпрем «Агенда Матери Беседы Матери с Сатпремом». URL: http://integralyoga.ru/yoga/knigi/mother_books/agenda_materi (accessed: 02.02.2019).

22. Тубли М. П. Архитектура эпохи модерна. Москва: Стройиздат, 1992.

23. Хайдеггер М. Строить – Жить – Мыслить / за пер. Т. Возняка. *Тексты и переводы*. Харьков, 1998.

Стаття надійшла 25.04.2019.